

Fenni Menahic/Metodoloji | Tuba Kırtepe

İDE AKADEMİ | DÖNEM ÖDEVİ 2020-2021

İzmirli İsmail Hakkı, Metodoloji, çev. Refik Ergin, 2. b., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2016.

“Metodoloji, bilim ve bilimin metodunun ne olduğunu anlatan bir bilim dalıdır. Metodoloji bilimsel metodun teorisi demektir. Metodoloji bilimsel metodun teorisi demektir.” [1]

İslam dini evrensel bir dindir. İndiği dönemden kıyamete kadar geçen süre içinde insanlığın tümüne hitap eden İslam düşüncesinin anlaşılabilmesi, yorumlanabilmesi, tartışılabilmesi kaynakların bilinmesine ve bu kaynaklarla kurulacak ilişkinin nasıl olacağına bağlıdır. Burada kastedilen nasıllık usul ve metodolojidir. Zaman içinde insanların yaşam biçimleri, bakış açıları değişmekte ve gelişmektedir. Bu durumda temel olarak İslam düşüncesi baza alındığında yeni metotların geliştirilmesi de kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Bu bağlamda kendi alanında Osmanlı Devleti’nde ve Türkiye’de bir ilki temsil eden Fenni Menahic adlı eserin Refik Ergin tarafından sadeleştirilen Metodoloji versiyonu ele alınacaktır.

Fenni Menahic II. Meşrutiyet döneminde, 1911 yılında İzmirli İsmail Hakkı tarafından kaleme alınmıştır. İzmirli İsmail Hakkı içinde bulunduğu dönemin şartlarında hem mektep hem de medrese eğitimlerini almış ve böylelikle iki okulun müfredatına da hakim olma imkanı bulmuştur. Dolayısıyla Kur’an bilimleri, tefsir, hadis, hadis usulü, fıkıh, fıkıh usulü, İslam tarihi, dinler tarihi, İslam felsefesi, mantık Batı felsefesi gibi bilimleri okumuş ve özümsemiştir. Hem doğu hem batı ilmini harmanlayan İzmirli İsmail Hakkı, Batı felsefesini ve metodolojisini öğrenmekle birlikte İslami ilimlere odaklanmıştır. Böylelikle felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi bilim dallarının İlahiyat içerisinde yer almasında etkili olmuştur.

Osmanlı alfabesi ile basılan Fenni Menahic’in dili Türkçedir. 2013 yılında Refik Ergin tarafından sadeleştirilen Metodoloji, Ötüken Neşriyat tarafından basılmıştır. Kitap 94 sayfa olup 14 kısa ana bölümden/başlıktan oluşmaktadır. Bölümler şu şekilde ele alınmıştır:

İlk başlığın (Metodoloji Nedir? s.17) altında metodolojinin tanımı yapılmaktadır.

İkinci bölüm bilimlerin sınıflandırılmasından (s. 18-24) oluşmaktadır. Müellif bilimlerin sınıflandırılmasını; Aristoteles, Bacon, Ampere, August Comte, Spencer, Ortaçağ ve İslam bilginlerine göre ele almış son olarak tercih edilen sınıflamayı sunmuştur.

Üçüncü başlığın altında (Metodun Yapısı s. 26), herhangi bir keşif esnasında ya da bir amaç doğrultusunda gelişigüzel hareket edilmemesi gerektiğinden dolayı kullanılabilecek kuralların varlığından yani metotlardan bahsedilmektedir.

Dördüncü başlıkta (Genel Metod s. 27) gerek zihni ve soyut gerçekliklerin gerekse nesnel ve somut gerçekliklerin keşfinde kullanılması gereken metodun temelindeki akıl yürütmeye işaret edilmektedir.

Beş (Tümdengelim ve Tümevarım s.28) ve altıncı (Çözümleme ve Bireşim s. 29-31) bölümlerde akıl yürütmenin iki şekilde gerçekleşebileceğinden bahsetmektedir. Bu durumda ya külli olandan cüzi olana ulaşılır ya da cüzi olandan külli sonuçlar çıkartılır. Müellif burada akli metotlara ve deney metotlarına değinmektedir. Analiz ve sentez başlığında ise eylemler üzerinde ilkelerin çözümlemelerinden ve sonuçlardaki birleşimden bahsedilmekte, bu iki metodun kanunları açıklanmaktadır.

Müellif yedinci (Matematik Bilimlerinin Metodu s. 32-33), sekizinci (Tanım s. 34-35), dokuzuncu (Burhan s.36) ve onuncu (Matematiksel Burhan s.37-40) genel anlamda matematik bilimlerinin konularına, onların delilleri olan burhanlara, onların tanımlarına ve savlarına değinmiştir.

On birinci (Doğa Bilimlerinin Bölümleri s. 41-42) bölümde doğa bilimlerinin doğal ve fizik bilimlerinden ibaret olduğu söylenmiş cüzi ile külli arasındaki ilişki irdelenmiştir. Bu irdeleme on iki (Fizik Bilimlerinin Metotları s. 43-58) ve on üçüncü (Doğal Bilimlerin Metotları s. 59-68) bölümlerde derinleşmiştir. On üçüncü bölümde olayların belirlenmesi, açıklanması ve genellenmesi için kullanabilecek dört metodun (gözlem, deney, tümevarım ve hipotez) ayrı ayrı kısa ve öz bir şekilde açıklanmıştır. On dördüncü bölümde müellif doğa bilimlerinin amacının kanunları belirlemek olduğunu savunmuş ve bunun için uygun metotları sınıflama, örnekleme ve tanım olarak belirlemiştir. Daha sonrasında da bunları tek tek açıklamıştır.

Son bölümde müellif (Moral Bilimlerinin Metotları s.69-94) moral bilimlerinin metodoloji ve sosyal bilimlerden oluştuğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde konunun odağında insan vardır. Psikoloji, sosyoloji, Tarih gibi konular ve bu konuların metotları bu bölümde işlenmiş; yanlış ve şüphe gibi konular ve bu yanlışlardan kurtulmanın yolları bu bölümde anlatılmıştır.

İzmirli İsmail Hakkı Fenni Menahic'i İslami bilimlerin yeniden yorumlanabilmesi için yazmıştır. Dolayısıyla Batı felsefe ve metotlarının bilinmesinin gerekliliklerinin farkında olarak eserini oluşturmuştur. Bu bakış açısı oldukça önemlidir. Çünkü hikmet bilinmeden hüküm bilinemez. Bu doğrultuda Metodoloji; bir dini ve felsefi bilimler araştırmacısının, ilahiyat öğrencisinin, sosyal bilimler öğrencisinin ya da entelektüel bir bireyin okuyabileceği, asgari düzeyde metot bilgilerini barındıran oldukça önemli bir kitaptır.

Eser ülkemizde alanında bir ilki temsil ettiğinden eserin hem tarihsel hem bilimsel değeri vardır. Bu eseri özet mahiyetinde hazırlayan İzmirli İsmail Hakkı anlatmak istediklerini oldukça sade ve öz bir şekilde anlatmıştır. Eserde gereksiz uzatmalar yapılmamıştır. Okuyucunun sıkılmadan, seri bir şekilde bitirebileceği bir eserdir.

Fenni Menahic'i sadeleştiren Refik Ergin ise başlıkları düzenlemiş, bölümlere ayırmış ve numaralandırmıştır. Böylelikle Metodoloji'nin sistematik yapısı ortaya çıkmıştır.

[1] İsmail Hakkı İzmirli, Metodoloji, çev. Refik Ergin, 2. b., İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2016, s. 17.